

Курманалиев К.А.
И.Арабаев атындагы КМУнун, Тарых жана
социалдык-укуктук билим берүү
факультетинин ага окутуучусу

**“КЫРГЫЗСТАН ТАРЫХЫ” ПРЕДМЕТИНДЕ КОМПЬЮТЕРДИК
ТЕХНОЛОГИЯНЫ КОЛДОНУУНУН ЖОЛДОРУ**

Курманалиев К. А.
старший преподаватель
факультета истории и
социально-правового образования
КГУ им.И.Арабаева

**ПРИМЕНЕНИЯ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРЕДМЕТЕ
«ИСТОРИЯ КЫРГЫЗСТАНА»**

Kurmanaliev K. A.
senior teacher of faculty to history
and socially-legal formation
of KSU name I.Arabaev.

**APPLICATIONS OF COMPUTER TECHNOLOGIES IN AN OBJECT
"HISTORY OF KYRGYZSTAN"**

Аннотация: Бул макалада Кыргызстан тарыхы предметинде компьютердик технологияны колдонуунун этаптары каралат. Ошондой эле компьютердик технологиянын жардамы менен дидактикалык материалдарды түзүүнүн жолдору берилет.

Аннотация: В этой статье рассматриваются этапы применения компьютерных технологий в предмете “История Кыргызстана”. Также показаны методы создания дидактических материалов с помощью компьютерных технологий

Annotation: In this article the stages of application of computer technologies are examined in an object "History of Kyrgyzstan". The methods of creation of dictation materials

are also shown by means of computer technologies

Түйүндүү түшүнүктөр: “билимдерди өздөштүрүү”, “компетентүүлүк”, “минитехнология”, “мультимедиялык”

Ключевые слова: “освоение знаниями”, “компетентность”, “минитехнология”, “мультимедийный”

Keywords: "mastering by knowledge", "competence", "minitehnologies", "multimedia"

Акыркы он жылдыкта билим берүү тармагында компьютердик технологияларды кеңири колдонуу проблемалары пайда болуу менен ата мекендик педогогика илиминде кызыгуу күчөдү. Компьютердин жардамы менен окутуу практикалык көндүмдөрдү гана

өзгөртбөстөн адамдардын психологиялык өнүгүшүн дагы өзгөртө алат [1].

Т.А.Сергеев менен Л.Ю.Невуева белгилешкендей, жаңы маалыматтык жана коммуникациялык технологиялар [2], алардын мүмкүнчүлүктөрүнө ылайыктуу окутуу моделине жуурулушса, окутуу процессине принципиалдуу таасир кылышат. Компьютердик технология каражаттарынын базасында калыптандыруучу билим берүү чөйрөсүн, *биринчиден*, инсанга багытталган окутуунун алкактарында, *экинчиден*, жаңы билим берүүчүлүк натыйжалардын жетишкендиктерине - долбоорлоочулук билгичтиктер менен жөндөмдүүлүктөрдү артыкчылыктуу калыптандырууга таянуу менен иштеп чыгуу максатка ылайыктуу.

Ал эми Н.А.Добролюбовдун сөзү боюнча “педагогдордун милдети – балдарды өз алдынчалуулукка көндүрүү, билимге кызыгуусун ойготуу, предметтер боюнча ачык, толук түшүнүктөрдү билдирүү, ишмердүүлүк үчүн бардык жөндөмдүүлүктөрүн жана аларды толук өнүп өстүрүүгө материалдарды берүү” [3].

Бүгүнкү күндө заманбап билим берүүнүн алдында турган максаттар менен милдеттер өзгөрүүдө, - басым “билимдерди өздөштүрүүдөн” “компетентүүлүктү” калыптандырууга өтүүдө, аны инсанга багытталган мамилеге кайра багытоо жүрүүдө. Мектептер заманбап компьютерлер, электрондук ресурстар, интернетке кошулуу менен камсыздалууда. Бул мектептин окуу-тарбия процессине жаңы педагогикалык технологияларды кийрүүгө көмөктөшөт. Улам көбүрөөк маалыматтык технологиялардан көз каранды болуп жаткан дүйнөдө мектеп окуучулары менен мугалимдер алар менен тааныш болууга тийиш. Класста төмөнкү жабдуулар болууга тийиш: компьютер, проектор, интерактивдүү доска, принтер, экран.

Окутууну маалыматтык компьютердик технологиялары – бул маалыматты даярдоо жана окуучуларга берүү процесстери, аларды жүзөгө ашыруунун каражаттары компьютер болуп саналат [4].

Сабак учурунда маалыматтык компьютердик технологияны колдонуу этаптары

Сабактын өтүүнүн этаптары	Компьютер, интерактивдүү доска, принтер	Компьютер проектор
Жаңы материалды түшүндүрүү	Сабактын темасы боюнча тексттик жана графикалык материалды тандоо. Окуу-дидактикалык презентация түзүү. Көрсөтмөлүү таркатма материал түзүү	Сабактын темасы боюнча анимацияланган маалыматтык объектилерди тандоо. Мультимедиялык презентация түзүү
Өтүлгөн материалды өздөштүрүүнү текшерүү	Текшерүү иштерин, жана тесттик материалдарды иштеп чыгуу	Жаңы материалды түшүндүрүүдө маалыматтык объектилерди колдонуу менен интеграцияланган сабактарды уюштуруу. Мультимедиялык материалдын негизинде өз алдынча иштерди, тесттерди жана текшерүү тапшырмаларын уюштуруу.
Материалды бышыктоо	Алдын ала даярдалган материалдар боюнча	Медиатехниканын маалыматтык объектилерин колдонуу менен

	окуучулардын жекече чыгып сүйлөөлөрүн уюштуруу	мультимедиялык материалдарды түзүү
Кошумча билим берүү	Окуучулардын долбоорлоо ишмердүүлүгүн уюштуруу. Мектептик конкурстар жана олимпиадалар үчүн материалдарды даярдоо	Окуучулардын изилдөөнүн темасы боюнча долбоорлорун коргонуу өткөрүү

Жогоруда мугалимдин компьютерди колдонуу варианттарын карадык. Биз көрүп тургандай, педагогикалык процесстин бардык стадияларында компьютерди колдонуунун натыйжалуулугун ырастоочу мисалдар толук ынанымдуу:

- ✓ окуу маалыматын көрсөтүү этабында;
- ✓ окуу материалын компьютер менен интерактивдүү бирге активдештирүү процессинде өздөштүрүү этабында;
- ✓ өздөштүрүлгөн билимдерди, билгичтиктерди, көндүмдөрдү кайталоо жана бышыктоо этабында;
- ✓ окутуунун жетишилген натыйжаларын аралыктык жана

жыйынтыктоочу текшерүү жана өзүн-өзү текшерүү этабында;

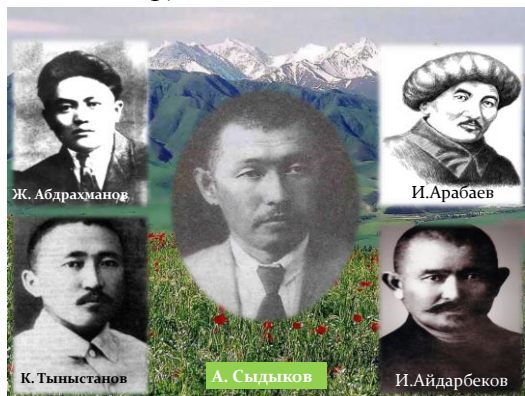
✓ окутуу процессинин өзүн да, анын натыйжаларын да окуу материалын өлчөөнү өркүндөтүү, аны классификациялоо, систематизациялоо жолу менен түзөтүү этабында.

Мисалы: “Кыргызстан тарыхы” (11-класс) боюнча сабактын иштелмелеринен үзүндү келтирилди [5].

1. Тема боюнча Интернеттен инсандардын сүрөттөрү, алар жөнүндө маалыматтар алынды. Power Point программасынын жардамы менен анимациялык карта түзүлдү. Тема: Совет мамлекетинин улут саясаты (3,4-слайддар)

Жогорудагы слайддардан окуучулар Түркстан Эл Комиссарлар Советинин түзүлүшү жана Кокон автономиясынын жетекчилери жана курамы боюнча маалымат ала алышат. (12,13-слайддар)

Бул слайддарды көрсөтүү менен мугалим окуучуларга төмөндөгүдөй суроолор менен кайрылат: “Слайддагы инсандар Тоолу Кыргыз областын түзүүгө кандай салым кошушкан?”, “Картада Тоолуу Кыргыз областынын түзүү проектиси кандай эле?” Мугалим окуучулардын аргументтүү жоопторун угуп толуктайт.

Компьютер жана мультимедиялык проекторду колдонгон сабакта мугалим билим берүү процессинин башкы катышуучуларын бири, көбүнчө маалыматтын башкы булагы бойдон калат. Ал эми мультимедиялык технологияларды алар көрсөтмөлүүлүктү күчөтүү, бир мезгилде маалымат берүүнүн бир нече булактарына кошулуу, окуу материалын кыйла жеткиликтүү түшүндүрүү үчүн колдонсо болот. Сабакты мультимедиялык сабак “минитехнология”, б.а. берилген окуу максаттары жана милдеттери бар, окутуунун толук белгилүү натыйжаларына багытталган даярдалган иштелме катары да чыга алат. Мультимедиялык сабак төмөнкүлөргө арналышы мүмкүн:

- ✓ жаңы материалды үйрөнүү үчүн;
- ✓ жаңы маалыматты берүү үчүн;
- ✓ өтүлгөндөрдү бышыктоо, окуу билгичтиктерди жана көндүмдөрүн калыптоо үчүн;
- ✓ алынган билимдерди, билгичтиктерди, көндүмдөрдү кайталоо практикада колдонуу үчүн;
- ✓ системалаштыруу үчүн.

Эгер сабак слайддардын кокус топтому эмес, эс туюмунан бүтүн продукт катары чыкса максималдуу окутуучу натыйжага жете алат. Берилген слайд менен сен кандай окуу милдеттерин көздөйсүң, аларды жүзөгө ашырууга кандай каражаттар менен жетишүүнү каалайсың, айкын элестетүү зарыл.

“Мультимедиялык” сабактын артыкчылыктарынын бири көрсөтмөлүүлүктү күчөтүү болуп саналат. Бирок күтүлгөн

натыйжага жетишүү көрсөтмөлүүлүккө белгилүү бир талаптарды сактаганда гана мүмкүн.

1. Көрсөтмөлүүлүктүн таанылуучулугу, ал берилүүчү жазуу жүзүндөгү жана оозеки маалыматка ылайык келүүгө тийиш.

2. Көрсөтмөлүүктү берүүнүн динамикасы. Эффектилер менен аша чаап кетпөө абдан маанилүү.

3. Сүрөттөрдүн видео катарынын ойлонулган алгоритми. Окутуучу натыйжа максималдуу болсун үчүн сүрөттөрдү экранга берүүнүн удаалаштыгын абдан жакшы ойлоону зарыл.

4. Көрсөтмөлүүлүктүн оптималдуу өлчөмү. Бул минималдуу гана эмес, максималдуу өлчөмдөргө да тийиштүү, алар да окуу процессине терс таасир кылса, окуучулардын кыйла тез чарчоосуна түрткү болот.

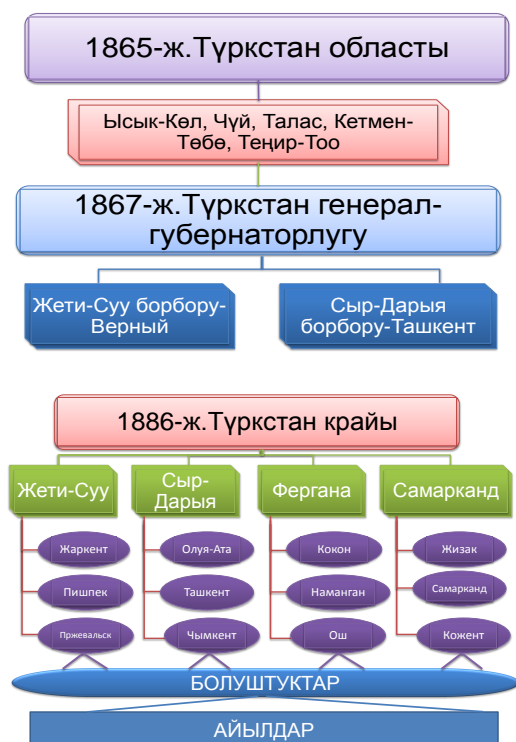
5. Экранда көрсөтүлүүчү сүрөттөрдүн оптималдуу саны. Слайддардын, фотолордун, санынын көп санда болушу, окуучуларды алаксытат, башкыга көңүл токтотууга жолтоо болот.

Тема боюнча слайддарды даярдоодо басма тексти берүү проблемасы сөзсүз келип чыгат. Текстик слайдды түзүүдө төмөнкү талаптарга көңүл буруу зарыл: түзүлүшү (жайгашуусу, экранга чыгаруу), көлөмү, формат (шрифтин өлчөмү). Слайддардын өңү окуучуну таятпаган ачык түстө болуусу зарыл. Слайддардын саны көп болбошу керек (10дон 15ке чейин)

Компьютердин негизинде түзүлгөн слайддар, тарыхый документалдуу фильмдер, анимациялар – окутуунун техникалык каражаттарына кирет. Экранда көрсөтүлгөн тарыхый документалдуу материалдар мугалим, диктор же окуучунун жандуу сөздөрү менен түшүндүрүлөт.

Салттуу маалымат технологияларынын көп артыкчылыктарын өзүнө айкалыштырган компьютердик технологиялар тарыхты окутуу процессин

кыйла оптималдаштырууга мүмкүндүк берет. Ал маалыматты окуу үчүн ыңгайлуу формада – графика, таблица, диаграмма, карта, экрандык сүрөттөр, ж.б. түрүндө, о.э. тарыхый фактыларды статистикалык баалоо жана кандайдыр бир параметрлер боюнча, түрдүү объектилерге салыштыруу формасында бере алат. Мисалы: Предмет: Кыргызстандын тарыхы 11-класс. Тема: Падышачылыктын колониялык саясаты (5,6-слайддар)

Анимациялык негизде түзүлгөн слайдда мугалим Түркстан областы менен Түркстан крайынын түзүлүшүн схемалык түрдө көрсөтүп окуучулардын өтүлгөн материалды эске тутуусун өрчүтөт.

Жаңы медиа-технологиялардын жардамы менен иштелип чыккан компьютердик слайддарды колдонуу төмөнкүлөрдү жасоого мүмкүнчүлүк берет:

- изилденип жаткан тарыхый процесстин материалдарын реконструкциялоого, тактоого;
- изилденип жаткан мезгилге, тарыхый маалыматтарга динамикалык анализ жүргүзүү;

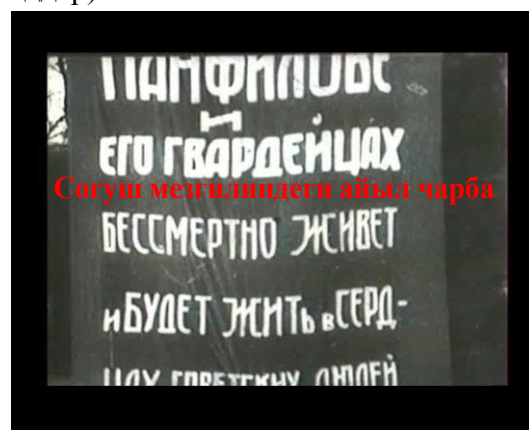
➤ айрым саясий окуялардын маңызын жана маанисин терең түшүнүүгө;

➤ экономикалык жана саясий мүнөздөгү окуяларды мүнөздөөгө;

Кинематографтын, телевидениенин жана экрандык каражаттардын мүмкүнчүлүктөрүн бириктирген слайддардын спецификалык өзгөчөлүктөрү: сөздү жана сүрөттү айкалыштыруу, анимациялардын болушу, маалыматтын жыштыгы, динамикалуулугу, маалыматтын актуалдуулугу жана чындыгы, стоп кадрдын болушу, кайталоо мүмкүнчүлүгү. Мисалы:

Предмет: Кыргызстан тарыхы 11-класс

Тема: Тылдагы күжүрмөн эмгек (11,12-слайддар)

11,12-видео слайддар: “Согуш мезгилиндеги айыл чарба” (узактыгы 1мин.30сек.), “Фронтко жардам” (2мин. 20сек.) деп аталат. Видеолор Camtasia Studio7 программасынын жардамы менен монтаждалган. Документалдуу фильмдин үнү алынып, музыка кошулуп, мугалимдин сөзүнүн коштоосу менен көрсөтүлөт.

Иштелип чыккан видео материалдарды колдонуп сабак өтүү, окуучулардын сабакка болгон кызыгуусун арттырат. Компьютердик технологияны эркин жана сабаттуу башкара алган мугалимдин профессионалдык жана инсандык рейтинги өсөт.

Бүтүндөй программаны жаңы медиа-технологиялардын жардамы менен иштеп чыккан слайддар аркылуу өтүүнү жолго коюу үчүн сабакты төмөндөкүдөй этаптарда өтүү сунуш кылынат:

- I. Сабактын темасын мугалим жарыялайт.
- II. Сабактын максатын окуучунун позициясы менен бирдикте коет.
- III. Мурунку өтүлгөн тема боюнча окуучуларга тесттик суроолор берилет.
- IV. Видео слайдды көрсөтүп, окуучулар менен бирдикте талкуулайт.
- V. Карталар жайгаштырган слайддарды мугалим өзү түшүндүрөт.
- VI. Сүрөттөр жайгаштырылган слайдды окуучулар талкуулашат.
- VII. Сүрөттөр менен бирдикте статистикалык маалыматтар көрсөтүлөт.
- VIII. Диктордун коштоосу менен документтүү материалдар көрсөтүлүп кыскача талкуу жүргүзүлөт.
- IX. Окуучулар алган билимдери боюнча тесттик суроолорго жооп беришет.
- X. Окуучулардын билими бааланып, үйгө тапшырма берилет.

Ошентип, компьютердик технологияны жардамы иштелип чыккан слайддарды колдонуу окуучуларга, бөлүктөр, темалар боюнча материалдарды эстөөгө жардам берип, предмет боюнча кошумча материалдар менен тааныштырылат.

Адабияттар

1. Лебедеева И.В. Дидактические видеоконплекс как средства совершенствование общедидактические подготовки будущего учителя: Автореф. дисс. канд. пед. наук. Н. Новгород, 1995..
2. Сергеев, Т.А. Невуева Л.Ю. О перспективных тенденциях развития педагогических программных средств // Информатика и образование. 1990. №3.
3. Егоров Т.О. Тенденции Развития системы компьютеризации обучения в общеобразовательной школе: Автореф. дисс. Новгород. 1997. С.9.
4. Өмүралиев М.Ү. Келечектеги башталгыч мектептин мугалимдеринин компьютердик технологияларды колдонуу көндүмдөрүн калыптоонун дидактикалык негиздери: Автореф. дисс. канд. пед. наук. Бишкек. 2011.
5. Курманалиев К.А. Кыргызстандын тарыхы: урунттуу учуралар XIX к. ортосунан азыркы мезгилге чейин. Окуу методикалык куралы (Мугалимдер үчүн). Б., 2014.

*Рецензент: д.п.н., профессор
Калдыбаев С.К.*